

INTRODUCCIÓ

Un dels conceptes permanentment presents en la terminologia museològica a la moda és el d' "ecomuseu"; concepte que defensa la plena integració, la permanència dels objectes i dades museals en el seu context, en l'ambient que els va ser propi, i la incorporació d'aquest entorn en els esquemes museístics.

Malgrat tot, tal com succeeix molt sovint, l'aplicació pràctica dels postulats teòrics no acaba d'arrelar en el terreny de la pràctica, excepció feta de casos molt aïllats. En termes generals això és així degut als plantejaments totalment innovadors que els esmentats postulats comporten, els quals impliquen des d'una refuncionalització museística del mateix objecte —amb tot un seguit de problemes tècnics sovint difícils de resoldre plenament— fins a la incorporació d'un nou tipus d'elements patrimonials —i no precisament dels que tradicionalment entenem integrats en la categoria de béns o objectes mobles, museables— en els programes museogràfics. Això xoca, ja ho hem dit, amb una visió conservadora de la museologia, ancorada en vells esquemes i dominada per la prepotència de les funcions considerades "primàries" (recopilació, conservació, documentació/investigació) en perjudici d'aquelles conceptuades —i consensuades— com a "secundàries" (difusió/dinamització cultural). S'imposa, però, mica a mica, l'evidència de l'evolució dels mecanismes socio-culturals que estan potenciant —des de ja fa uns anys— el reajust d'aquest desequilibri inicial. Malgrat tot, però, assumir els principis i la implantació del que venim anomenant "ecomuseu" comporta —al nostre entendre— un compromís conceptual molt més profund i, també, decidit. Exigeix, en definitiva —i ja parlant dels museus d' "història"—, trencar els límits (i les limitacions) físics, arquitectònics, del museu tradicional, tot integrant en un organigrama únic museus — entesos en la seva forma i àmbit tradicionals— i conjunts, *re-unint*, al cap i a la fi, objecte i context en un programa global.

En el terreny dels "museus arqueològics", especialment en algun d'ells, en el qual conflueixen una sèrie de circumstàncies, s'imposa amb tota claredat la necessitat d'adaptar i d'adoptar els plantejaments de l' "ecomuseu" així entès. El museu arqueològic tradicional i habitual tendeix a separar l'objecte del seu àmbit originari, del seu context històric, amb la qual cosa queden seriosament compromeses les possibilitats que assoleixin la categoria de documents històrics i interposant a un mateix temps greus dificultats per a la transmissió plena de la significació de l'objecte.

Constitueixen una excepció a aquesta tendència els anomenats "museus monogràfics", "de lloc" originats "en base" i "en" un jaciment arqueològic concret que, per les seves característiques —generalment en un indret perfectament aïllat i ben delimitat— hagi merescut especial interès i atencions per part d'organismes i d'institucions. En aquest tipus de museus monogràfics a ningú no sorprèn —sigui

museòleg o usuari— l'íntima vinculació que s'estableix entre jaciment (urbanisme, arquitectura, medi natural, *context*) i objectes mobles —aquells tradicionalment considerats i conceptuals com a museables— recuperats de resultes de la investigació arqueològica desenvolupada en el conjunt. S'entén i s'assumeix com un fet natural: la connexió i la complementació s'estableixen tàcitament.

Es, però, si més no, xocant la constatació que, fora d'un àmbit geogràfic tan concret com el comunament acceptat per a un museu monogràfic, els esquemes canvien totalment: l'objecte, el document moble, tendeix a ser víctima d'una descontextualització, a ser allunyat del seu ambient, de la seva raó d'ésser. Simultàniament s'oblida també massa fàcilment el missatge *documental*, informatiu i formatiu, intrínsecament contingut en el propi entorn. Es perd, en resum, la noció unitària del document històric. Aquesta és la primera premissa per a veure'ns impeditos d'enraonar amb propietat de museus d'història i haver-ho de fer, només, de museus arqueològics, referits i orientats únicament a uns aspectes concrets i limitats de la història, i prou.

TARRAGONA: NECESSITAT D'UN REPLANTEJAMENT

Tarragona constitueix un cas —podríem aplicar lògicament això que estem exposant a altres exemples igualment interessants— on les perspectives d'implantació d'uns plantejaments emanats dels principis de l'ecomuseu —reinterpretat— s'imposen amb més transparència i justificació.

Diverses són les raons que indueixen a pensar en aquesta, cal insistir, necessitat: infraestructura museogràfica de base, riquesa monumental, situació geogràfica/demanda de potencials usuaris i, finalment, significació i representativitat històrica de la ciutat al llarg del temps (didàctica de la història).

Infraestructura museogràfica de base

Tarragona disposa d'un equipament museístic suficient i prou equilibrat temàticament com per a poder assumir l'aplicació i desenvolupament d'un programa en aquest sentit. Museu Nacional Arqueològic, Museu d'Història de Tarragona, Museu Diocesà i Museu d'Art Modern (cal pensar que amb la plena constitució del Museu d'Història de Tarragona l'anomenada Casa-Museu Castellarnau s'incorporarà, amb el temps, a la seva estructura) permeten planificar un esquema que abasti tots els períodes històrics de la ciutat. Caldria, lògicament, un reajust de l'àmbit d'acció de cadascun d'ells per aconseguir establir un encadenament, tot evitant que s'encavalquessin l'un amb l'altre amb tots els inconvenients, incoherències i reiteracions que això comporta. Caldria, en definitiva, la formulació i l'aplicació d'un organigrama a partir del qual cada museu assumís unes funcions concretes enllaçant amb els altres, —ja sigui en el temps o en una temàtica concreta, específica— i no pas interferint-se. Dos problemes es plantegen immediatament quan s'apunten estructures museístiques d'aquesta manera articulades: per una banda, la tradicional i gelosa estanqueïtat dels fons "propietat" d'un museu i, per altra part, la negativa a qualsevulla intenció de mobilitat, molt sovint sinònim de racionalització.

Diversos són els exemples que trobaríem per a evidenciar aquest problema, més estès del que hom pot pensar: en aquests moments, a Tarragona hi ha quatre museus (Museu Nacional Arqueològic, Museu Diocesà, Museu d'Història de Tarragona i Casa-Museu Castellarnau) que disposen entre els seus fons de materials arqueològics referits a un sol període (la romanitat) i a un mateix conjunt (Tàrraco), quan només dos d'aquests museus esmentats (MNAT i MHT) han coordinat els seus programes i els seus fons. Per la seva part, el Museu Nacional Arqueològic



Cal una oferta institucional que doni adequada resposta a una demanda clara i no precisament momentània.

disposa, per exemple, d'obres d'art sacre procedents de la Diòcesi de Tarragona que, indubtablement, tindrien molt més sentit, més "funció", en el Museu Diocesà. És una situació ben clarament absurda. En primer lloc, perquè "obliga" als museus a incidir en una època i en una temàtica concreta sense tenir a disposició els elements imprescindibles – qualitativament i quantitativa – per fer-ho amb unes mínimes garanties de coherència. En bona mesura constitueixen uns fons que dificulten als seus respectius museus concentrar els esforços en el programa i en la temàtica que, per definició, els són inherents, que comporten més inconvenients que no pas avantatges.

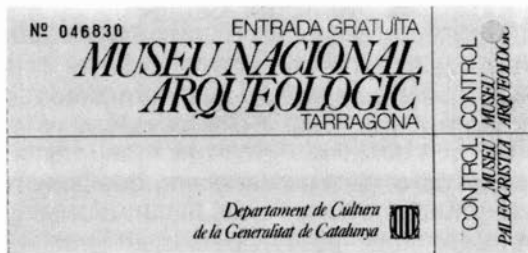
Tenim, més que més, el problema originat en base a la distinta dependència administrativa, institucional, dels museus esmentats (respectivament Generalitat de Catalunya/Ministeri de Cultura, Ajuntament de Tarragona/Generalitat de Catalunya, Arquebisbat de Tarragona i Diputació Provincial de Tarragona) amb tota la càrrega – de vegades potencial, però sovint real – d'interessos, de prioritats polítiques contraposades, oblidant que l'usuari no està generalment pas massa interessat per la titularitat del museu que va a visitar i que sí que ho està, en canvi, pel "producte" i per la seva presentació.

Caldria també un esforç per dotar cadascuna de les institucions museístiques de la ciutat dels recursos i mecanismes suficients per poder dinamitzar els seus programes i normalitzar els seus serveis. Els dèficits en aquest aspecte concret són absolutament greus: es requereix un esforç institucional important per posar al dia els museus de Tarragona; és inútil enraonar de la incidència del museu al territori si no és capaç ni de sobreviure en el seu àmbit arquitectònic estricte amb uns plantejaments mínimament actualitzats i coherents. En aquest cas no crec ni que valgui la pena parlar d'alternatives: ja estan totes prou definides i formulades; el que manca és la voluntat política per dotar els museus dels mitjans perquè puguin assumir un rol actiu en el procés cultural.

Monuments i conjunts museables

Tarragona disposa d'una realitat molt generosa en aquest sentit. Si ens referim a l'època romana, les possibilitats són immenses: des de les restes presents en el propi casc urbà de la ciutat fins a les que estan escampades pels voltants, totes – les unes i les altres – amb un atractiu innegable que augmenta encara més des del moment en què se les contextualitza. A Tarragona i des de Tarragona és possible fer un recorregut força consistent per la cultura romana i per les seves formes de vida. Convé no oblidar que en la mentalitat clàssica el concepte de ciutat, d'"Urbs", abasta no solament el que constitueix el nucli urbà estricte, sinó que engloba també tot un territori més ampli i que, en el cas concret de Tàrraco, va depassar els límits del que ara anomenem Camp de Tarragona. No és, doncs, gratuït ni oportunista defensar la integració de "monuments", de testimonis de la romanitat escampats per aquesta supracomarca en un programa de didàctica de la Història Antiga. I encara més: no és possible formular una proposta coherent sense tenir en compte aquesta imbricació.

També si ens referim a l'Edat Mitjana; això és el que intenta demostrar el guió que s'ha aplicat en el recentment inaugurat Museu d'Història de Tarragona en la seva primera fase: una passejada pels carrers del Casc Antic de la ciutat permet descobrir mil i un vestigis i rastres que parlen d'aquesta època i ajuden a comprendre-la. No parlem ja dels testimonis arquitectònics i urbanístics relatius a l'època moderna i, encara més, contemporània, permanentment presents en la vida ciutadana, encara que sovint poc "sentits", poc valorats en allò que de patrimonial contenen. És indubtable que tota ciutat constitueix una lliçó viva d'història, és un autèntic museu viu, i Tarragona no ho és menys. Només cal fomentar-ho.



ELS USUARIS

Tarragona és una ciutat privilegiada també en aquest aspecte: a la seva riquesa monumental, s'hi afegeix l'afluència d'un públic potencial molt considerable atret per les tradicionals i favorables circumstàncies turístiques de la zona (Costa Daurada), circumstàncies que —lògicament— comporten particularitats en relació a altres zones del País que cal tenir presents.

Una de les característiques del turisme que arriba a Tarragona és l'heterogeneïtat, ja sigui quant a procedència, ja sigui quant a les motivacions que, des de les places turístiques pròpiament enteses, el porten, l'atrauen, vers la Ciutat. Malgrat aquesta diversitat, ofereix —de cara al que ara ens interessa (la seva demanda cultural)— indubtables punts de contacte, certa homogeneïtat. Més endavant hi incidirem. Això pel que fa referència al turisme de temporada, estranger o espanyol no català. I el conceptuo de temporada perquè és un dels trets a tenir en compte: Tarragona és centre turístic en base quasi exclusivament, a les seves platges, fet que comporta una conseqüència lògica, que és que el "turisme" s'hi acosta en època de vacances d'estiu i, també, per Pasqua.

Un segon tipus d'usuaris potencials de museus i monuments de Tarragona el constitueix el format pel turisme de cap de setmana, bàsicament el procedent de les comarques barcelonines. També amb unes motivacions força diversificades. És un grup quantitativament important i —el que encara ho és més— regular, constant, al llarg de l'any (llevat, potser, dels mesos d'estiu en què pren altres camins en benefici del turisme estranger o de l'arribat de regions més allunyades de l'Estat espanyol, en benefici del que hem definit en el primer grup).

Finalment, hem de parlar d'un tercer grup, format pels habitants de la mateixa ciutat o de les comarques que hi mantenen una forta connexió: és potser el públic menys nombrós estadísticament, però no pas potencialment. L'"absentisme" que evidencia denota no tant una manca de predisposició vers el tema sinó la inexistència d'una oferta d'equipaments històrico-culturals equilibrada i, per què no, atractiva.

S'ímposa parlar a part de l'anomenat "públic especialitzat" que visita i utilitza els museus i els monuments —el territori— amb uns objectius ben concrets: és d'una banda, el públic en edat escolar (en les distintes etapes) i els col·lectius de professionals, vinculats d'una o d'altra forma a aquest món. Aquest és el públic que —els uns perquè han aplicat de mica en mica els postulats d'una pedagogia activa i integral, i els altres en raó de la seva pròpia professionalitat— ha sabut aglutinar conceptualment museus i territoris, ha sabut absteure's a la deficitària oferta institucional, trencant les barreres —arquitectòniques i estructurals— existents, i establint una dinàmica que exemplifica perfectament les possibilitats que un plantejament progressista i coherent del patrimoni posaria en evidència.

Aquesta heterogeneïtat, aquesta diversificació en la demanda, planteja a priori, innegables problemes a l'hora de definir una alternativa programàtica. Però és una problemàtica relativament fàcil de resoldre, més aparent que real. Es tracta, en definitiva, de tenir en compte totes les dades i variants per aplicar-los-hi unes propostes concretes: entenc que normalment seran distintes la demanda cultural sol·licitada per una família alemanya que ve a passar les seves vacances a la Costa Daurada i que decideix visitar uns monuments determinats però no massa definits de la ciutat aprofitant un dia núvol, que la demanda que pugui plantejar una família barcelonina que ve a Tarragona un diumenge per visitar, expressament, la Catedral i el Casc Antic (que es podria integrar lògicament en un guió titulat: "Tarragona a l'Edat Mitjana"). Estem, indubtablement, davant dos casos distints que requereixen distinta solució. Cal, doncs, plantejar globalment el tema des d'una perspectiva de summa flexibilitat i adaptabilitat. I més tenint present una realitat inqüestionable: el paper desenvolupat per la ciutat en el conjunt del procés històric d'un territori més ampli (variable en cada període) fa del seu patrimoni el patrimoni d'una comunitat supraciudadana i —en conseqüència— obliga a transmetre la seva significació molt més enllà dels límits administratius locals actualment vigents.

Significació històrica del conjunt

Si bé és cert que la significació històrica i la importància monumental són dos conceptes sempre molt relatius per constituir —importants o no des d'una perspectiva global— les senyes d'identitat d'una comunitat concreta, també ho és que Tarragona ha jugat repetidament en el decurs del seu dilatat procés històric un paper cabdal per a la història d'Hispania, primer, i de Catalunya en èpoques més recents.

Si concretem la qüestió en la significació de la ciutat en les primeres fases de la seva vida, no és exagerat afirmar que Tàrraco es va constituir en la porta d'accés a Hispania d'un nou concepte de societat i formes materials de vida. A Tàrraco i des de Tàrraco es va organitzar l'estratègia i les operacions militars de conquesta de les terres peninsulars. Pacificat el territori, incorporat a un univers sòcio-polític tan ampli com l'Imperi Romà, la ciutat va esdevenir el principal focus d'aculturació d'Hispania.

Constituïnt —també en el seu aspecte físic, urbanístic i arquitectònic— un veritable compendi del que era la ciutat romana per excel·lència. Difícilment es podria entendre la romanització d'Hispania ni tampoc el que és la romanitat a Catalunya sense Tàrraco.

No crec que calgui aportar més arguments per evidenciar el que estic dient: en el fons, l'equipament museístic de la ciutat no és més que una prova, espontània, de la riquesa patrimonial que s'ha conservat com a testimoni d'èpoques i esdeveniments pretèrits. A diferència del que succeeix en el panorama museístic d'altres ciutats, els museus de Tarragona responen, en general, a unes connotacions històriques pròpies, no gens postisses.

MUSEUS I TERRITORI. MUSEUS I MONUMENTS

Recrear la història, ja sigui des d'una perspectiva general o limitada a un aspecte concret, requereix, però, la integració i incorporació de tots els elements disponibles, mobles i immobles. No n'hi ha prou amb elements aïllats. Requereix posar en joc totes les fitxes. I fins i tot el medi: molt difícil es fa d'entendre la significació d'un conjunt sense tenir ben present l'entorn on va créixer i que, ben segur, va determinar l'elecció del lloc en funció dels objectius que es perseguïen en fer-ho. En el cas de Tàrraco, per exemple, es va cercar un emplaçament estratègicament situat de cara a les campanyes militars, amb un port per assegurar l'arribada puntual de reforços i provisions, amb bones perspectives de comunicació cap a les terres que es volien conquerir,... Penso, fins i tot, que el mar s'ha de constituir en un element integrat en la didàctica de la història a Tarragona: sense el mar, no hauria existit mai Tàrraco; sense el mar no es comprèn la vertebració urbanística que va anar prenent la ciutat; sense el mar, Tàrraco no hagués esdevingut capital de la Hispània Citerior; sense el mar, ni la Tarragona medieval ni la Tarragona d'avui no haguéssin existit com ha estat i com és perquè la història —l'estratègia, l'economia, la política, la cultura, la societat,...— hagués cercat un emplaçament millor per a una altra Tarragona. Museus i territori, museus i monuments, són, doncs, conceptes i realitats inseparables. Convé, en conseqüència, intentar aplicar uns esquemes que permetin la seva correcta articulació. Cal dir que no és fàcil. Però el que sí és indispensable és convenir en la necessitat d'orientar els esforços institucionals per assolir-ho, per avançar per aquest camí. I aquesta voluntat comporta la definició i aplicació progressiva d'un organigrama en el qual s'articulin, hi prenguin plaça, els diferents elements que el componen: museus, monuments, territori. Un organigrama que haurà d'establir nivells, categories, per possibilitar una aplicació racional i flexible del programa que desenvolupa: no hem d'oblidar que un bon programa museogràfic ha d'oferir claus de comprensió, però no ha de condicionar mai la llibertat de cada usuari. La definició dels nivells o categories permet de donar solució als perills que comporta desenvolupar un guió didàctic excessivament llarg i complex, tant en el temps històric a què es refereix com en els protagonistes institucionals (museus, monuments) que participen en l'escenificació. Tenint en compte l'heterogeneïtat d'usuaris a què fem referència abans, és fàcilment comprensible la necessitat d'actuar en una doble orientació. Per una banda, ser capaços d'obrir els museus devers el territori. I això, encara que sembli una incongruència, s'aconsegueix —en un primer nivell de lectura— incorporant el territori al museu, oferint un programa museogràfic on la peça deixa de recitar un monòleg i pren plaça en el si d'un discurs interpretat per textos, maquetes, fotografies, produccions audiovisuals..., que donen a l'objecte la justa dimensió dintre de la seva realitat originària. El monument i el territori entren al museu i, junts, en aixopluc, troben sentit i coherència.

CENTRES DE PRIMER NIVELL. CENTRES DE SEGON NIVELL

El Museu així entès constitueix el que podem anomenar "centre de primer nivell": aquell que compendia una època tot reunint, contextualitzant, tots els elements disponibles, al temps que incentiva el coneixement més profund del territori i dels monuments que responen a aspectes més particulars, parcials d'una època o d'una cultura.

D'aquesta manera s'oferix a l'usuari la possibilitat de trobar en els centres (museus) de primer nivell tota la informació global referida a un determinat període, i de poder aprofundir en temes concrets atenent a les seves inquietuds o inte-

CENTRES PRIMER NIVELL	CONTINGUT	CENTRES SEGON NIVELL	CONTINGUT
MUSEU NACIONAL ARQUEOLÒGIC DE TARRAGONA	<p>El Medi natural Els primers pobladors Els íbers Tàrraco: fundació i època republicana Consolidació i apogeu: l'època d'August L'Alt Imperi: ciutat i territori</p> <p>El Baix Imperi: ciutat i territori</p>	<p>Muralles romanes</p> <p>Aqüeducte (Pont de les Ferreres)</p> <p>Pedrera del Mèdol</p> <p>Amfiteatre</p> <p>Circ</p> <p>Teatre</p> <p>Fòrum Municipal</p> <p>Arc de Berà</p> <p>Museu i Necròpolis Paleocristians</p> <p>Torre dels Escipions</p> <p>Columbari de Vila-rodona</p> <p>Els Munts</p> <p>Centcelles</p> <p>Museu d'Història de Tarragona (1.ª fase)</p> <p>Restes basílica amfiteatre</p> <p>Els carrers de la Part Alta</p> <p>La Catedral</p> <p>Museu Diocesà</p> <p>Museu d'Art Modern Casa-Museu Castellarnau Museu Diocesà Tarragona: la ciutat, els carrers...</p>	<p>Tàrraco. Els inicis de la romanització. El <i>praesidium</i> militar. L'Arquitectura militar en el món romà. Tàrraco. El recinte emmurallat. La seva evolució.</p> <p>L'aigua a les ciutats romanes. L'enginyeria hidràulica romana. Tàrraco. El proveïment d'aigua.</p> <p>L'organització de les obres públiques.</p> <p>Els jocs d'amfiteatre. L'edifici. La seva funció.</p> <p>Els jocs de circ. L'edifici. La seva funció.</p> <p>El teatre al món clàssic. L'edifici. La seva funció.</p> <p>L'organització ciutadana L'edifici.</p> <p>Els monuments commemoratius. L'edifici.</p> <p>El món dels difunts. El cristianisme a Tàrraco. L'Art Paleocristià.</p> <p>Els monuments funeraris. L'edifici.</p> <p>Els monuments funeraris. L'edifici.</p> <p>Les vil·les rurals. L'explotació del territori. Les vil·les residencials. El conjunt arquitectònic. Els materials arqueològics.</p> <p>Les vil·les rurals. L'explotació del territori. El conjunt. La seva evolució funcional. L'Art Paleocristià: el mosaic. Els materials arqueològics.</p> <p>Tàrraco. La Part Alta. L'urbanisme, la seva funcionalitat. El recinte de culte imperial. El Fòrum de la Província. El Circ.</p> <p>La religió. L'arquitectura religiosa.</p> <p>L'art sacre. La religiositat.</p>
MUSEU D'HISTÒRIA DE TARRAGONA (1.ª fase)	<p>Tarragona, de la romanitat a l'Edat Mitjana els visigots. L'Edat Mitjana. El domini musulmà. L'Edat Mitjana. Reconquesta i repoblament. L'Edat Mitjana (segles XII-XV)</p>		
MUSEU D'HISTÒRIA DE TARRAGONA (2.ª fase)	<p>Tarragona en època moderna La industrialització. El nou ordre econòmic i social Tarragona contemporània</p>		

ressos, accedint als centres (museus i/o monuments) de segon nivell on la informació es refereix a aspectes concrets, parcials, d'un mateix període històric o manifestació cultural. Lògicament, cadascun d'aquests dos nivells que acabem de definir respon, doncs, no tant a la "categoria" del centre i sí en canvi al seu grau d'informació global, als nivells de lectura a l'abast de l'usuari: el primer nivell com a lectura bàsica, el segon com a lectura aprofundida. Els centres de primer nivell remetent a l'usuari als de segon, després d'haver-los contextualitzat, motivant, incentivant el visitant potencial a esdevenir real. Serà en els centres de segon nivell on trobarà, si així ho desitja, tota la informació —les fitxes de joc— per poder copsar en tota la seva dimensió llur significació. Tot això, independentment de cercar, tant en els centres de primer com de segon nivell, solucions per a possibilitar diverses lectures i evitar un "dirigisme" ineludible per l'usuari. La proposta, com totes les que s'articulen entorn del fet cultural, s'ha d'entendre com un mitjà per dinamitzar i racionalitzar la presència del patrimoni històric en el cos social, en absolut com un condicionant a les formes i a la significació d'aquesta incorporació.

Es, en definitiva, una proposta que defensa l'articulació d'una estructura museística ramificada que podríem conceptualitzar d'"integral".

Una proposta que crec que solucionaria els problemes derivats d'una demanda que —com vèiem anteriorment— es caracteritza per una molt acusada heterogeneïtat. L'oferta esdevé, així, també, heterogènia.

Una proposta que donaria sortida satisfactòria a la problemàtica, greu, que tenen actualment plantejada la immensa majoria de monuments existents a l'àrea d'influència de Tarragona. L'aplicació d'un organigrama basat en els criteris exposats vindria, indubtablement, a dinamitzar l'ús social del monument i, en conseqüència, a donar rendibilitat al seu manteniment i les inversions de què fos objecte. Cal arribar al convenciment que és molt més rendible un patrimoni ben atès, que no el mateix patrimoni mantingut en condicions deficitàries i, fins i tot, de vegades, deplorables. I ja no parlo tant d'una rendibilitat cultural, sinó fins i tot econòmica. El problema resideix —i més en una zona turística com Tarragona— més en saber programar, mesurar, l'amortització i no tant en el risc que la inversió comporta. El que és segur és que per generació espontània en els monuments no més hi creixen herbes, no pas dinàmica cultural.

És una proposta que, a partir d'uns esquemes descentralitzadors, ajudaria, a més, a descongestionar els museus existents, integrant els objectes i col·leccions disponibles en centres de segon nivell molt més apropiats —per afinitat funcional continent/contingut— que els de primer nivell.

Els centres de primer nivell

No cal ja insistir més en la definició del concepte. Queda, però, clar que l'aplicació de la proposta requeriria —pel que hem dit quan parlàvem de l'estructura museogràfica existent a Tarragona— una reorganització, tot evitant coincidències temàtiques entre un i altre centre i estudiant fórmules perquè conformessin una seqüència sense solució de continuïtat. Aquest és l'element definidor dels centres de primer nivell: la cronologia, la periodicitat històrica.

Per lògica, aquesta articulació, la primera anella de la cadena, hauria de començar en un per ara inexistent Museu Nacional d'Arqueologia, d'àmbit català, no necessàriament —ni previsiblement— radicat a Tarragona, però en el qual la ciutat assoliria, en base a la representativitat històrica ja exposada, una presència important i en el qual quedaria emmarcada en un procés cronològic i geogràfic molt més ampli.

El segon centre de primer nivell concretat a les terres del Camp de Tarragona hagués pogut estar situat a Reus, concretament al recentment replantejat i renovat Museu Comarcal de Reus. Llastimosament, no es va valorar amb prou decisió la

Quadern de
DIVULGACIÓ TURÍSTICA



Folleto de
DIVULGACIÓN TURÍSTICA

Els "armats". El legionari romà de Tàrraco a Tarragona

necessitat d'articular els Museus del Camp de Tarragona des d'una perspectiva comarcal àmplia i decidida. La seqüència que semblava, i segueix semblant lògica, (Museu Comarcal de Reus, prehistòria i protohistòria; Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, colonitzacions i antiguitat clàssica) no va gaudir en el seu moment del suport oficial que l'oportunitat requeria: amb reconeixement oficial o sense no deixa de ser artificiosos parlar de la Prehistòria o de la Romanitat sense tenir en compte la unitat geogràfica i cultural (en aquests períodes esmentats, en els intermedis i —fins i tot— en els més tardans) de les tres comarques integrades en el Camp de Tarragona (per no parlar, fins i tot, d'una àrea geogràfica molt més àmplia).

Atenent a una lògica històrica, el *Museu Nacional Arqueològic de Tarragona*, havia d'estructurar el seu contingut iniciant-lo amb els primers pobladors històrics documentats al seu territori: els cossetans i les seves formes de vida (l'organització social, l'activitat econòmica, l'espiritualitat, els llocs de poblament i d'hàbitat) a partir del coneixement que les fonts literàries de l'antiguitat i l'arqueologia ens permeten de conèixer. La conquesta romana (el per què, el com i el qui) i els efectes que va comportar el procés de romanització damunt del territori i la seva gent (noves formes, nova cultura) i, fins i tot, el que la vella civilització ibèrica va transmetre i incorporar a la nouvinguda (interacció cultural). Tàrraco com a gran centre polític d'Hispania. En definitiva, estructurar les dades arqueològiques fornides pels treballs d'investigació entorn d'un discurs entenedor i significatiu, *contextualitzador*, provocant l'entrada en escena, en el moment indicat pel guió, dels diferents actors —i autors— de la història, donant-los a conèixer sense que la seva personalitat aclapari. La seva biografia, la figura de cadascun pren plena força en els centres de segon nivell ordenats a l'entorn del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona.

Els centres de segon nivell

Dotats, lògicament, d'una estructura museogràfica pròpia, d'entitat variable segons les circumstàncies concurrents en cada monument. I, de vegades, referits a un mateix contingut funcional, d'acord amb l'aspecte concret del món romà que els va originar (per exemple, Necròpolis Paleocristiana i Torre dels Escipions, s'agrupen —malgrat els trets diferencials que els separen— en un àmbit concret i conjunt que podríem anomenar a tall d'exemple "La cerimònia de la mort"), cosa que permet establir en certs casos, clares agrupacions o blocs temàtics: Murals Romanes; Amfiteatre/Teatre/Circ; Aqüeducte; Fòrum Municipal; Pretori; Arc de Berà; Pedrera del Mèdol; Necròpolis Paleocristiana/Torre dels Escipions/Centcelles (mausoleu)/Columbari de Vila-rodona; Vil·la Romana dels Munts/Centcelles (vil·la),...

El grau d'equipament "museogràfic", informatiu, l'ha de determinar, però, la pròpia essència i condició del monument en cadascun dels casos. No es tracta tant d'establir forçosament tot un seguit de petites sales monogràfiques, sinó de fer-ho allà on les circumstàncies ho requereixin. A priori, la contextualització del monument, el lligam conceptual amb el centre de primer nivell, estarà, com a mínim, garantit per un element/suport d'informació (amb un contingut gràfic i textual) normalitzat, element que en determinats casos pot ser únic, atenent a la realitat física, molt localitzada, del monument (Aqüeducte, Amfiteatre, Arc de Berà, Pedrera del Mèdol, Torre dels Escipions, Columbari de Vila-rodona) i, en d'altres ocasions —quan la comprensió requereixi un desplaçament— articulat en diferents suports amb diferents nivells d'informació (Murals Romanes, Circ, Fòrum).

Sense descartar, lògicament, l'equipament museogràfic ple en alguns d'aquests centres de segon nivell: N'és un bon exemple el conjunt format pel Museu i Necròpolis Paleocristians, amb una personalitat i ressonància indiscutibles. L'experiència s'ha proposat en altres monuments de Tarragona i del seu entorn: Teatre Romà, Vil-

la Romana dels Munts i Vil·la Romana i Mausoleu Constantinià de Centcelles. En el cas del Teatre Romà, la recuperació i adequació del conjunt permeten, i fins i tot aconsellen, la construcció d'un museu monogràfic dedicat al teatre romà, la seva funcionalitat, les seves característiques arquitectòniques, la seva història i els materials que —havent estat recuperats en les excavacions de l'edifici (elements arquitectònics, escultòrics,...)— ajudarien a comprendre millor la seva magnificència o —si es pot dir així— la seva "teatralitat". Quant a la Vil·la Romana dels Munts, la constitució d'un museu monogràfic estaria igualment justificada en base a aspectes distints però convergents: es tracta d'un jaciment de primera magnitud, el qual, implantat en plena zona turística, exerceix un fort atractiu de cara al públic; aquesta mateixa grandària i la seva particular topografia comporten un esquema contextualitzador molt complex, en el qual convé adoptar l'ús de mitjans audiovisuals i tridimensionals a escala reduïda (maquetes) i en el qual cal incorporar els documents de cultura material moble —per altra part d'una riquesa i espectacularitat fora del normal. Els Munts és, en un altre àmbit funcional, un cas molt similar al de la Necròpolis Paleocristiana i el seu Museu.

Si bé no tan justificat conceptualment, el Museu Monogràfic de Centcelles —o millor la sala manogràfica— basa la seva existència en les condicions arquitectòniques del propi monument i en la singularitat del conjunt.



Una experiència concreta: El Museu d'Història de Tarragona

Un cas particular el constitueix el Museu d'Història de Tarragona (*), el qual s'integra en aquest organigrama participant d'ambdós nivells, primari i secundari. I això com a conseqüència directa, com a imposició, de les connotacions històriques i funcionals del propi complex monumental que l'alberga, l'anomenat Pretori Romà. La seva adequació museogràfica requeria, ineludiblement, la concessió d'un tracte prioritari, d'un protagonisme —merescut— a l'arquitectura (continent) en detriment del que hagués pogut definir-se com a contingut en el cas que els condicionants no haguessin estat tan determinants. Calia tenir ben present que el "Pretori Romà" constituïa un compendi històric fet arquitectura; era en si mateix un museu d'història de Tarragona. S'imposava, doncs, estructurar i proposar un guió monogràfic centrat entorn a una lectura dels espais arquitectònics continguts, *exposats*, en el Pretori, en la seva forma i en el seu fons. S'imposava, en definitiva, fer del Pretori un museu àmpliament entès, el museu d'un espai urbà canviant, evolutiu.

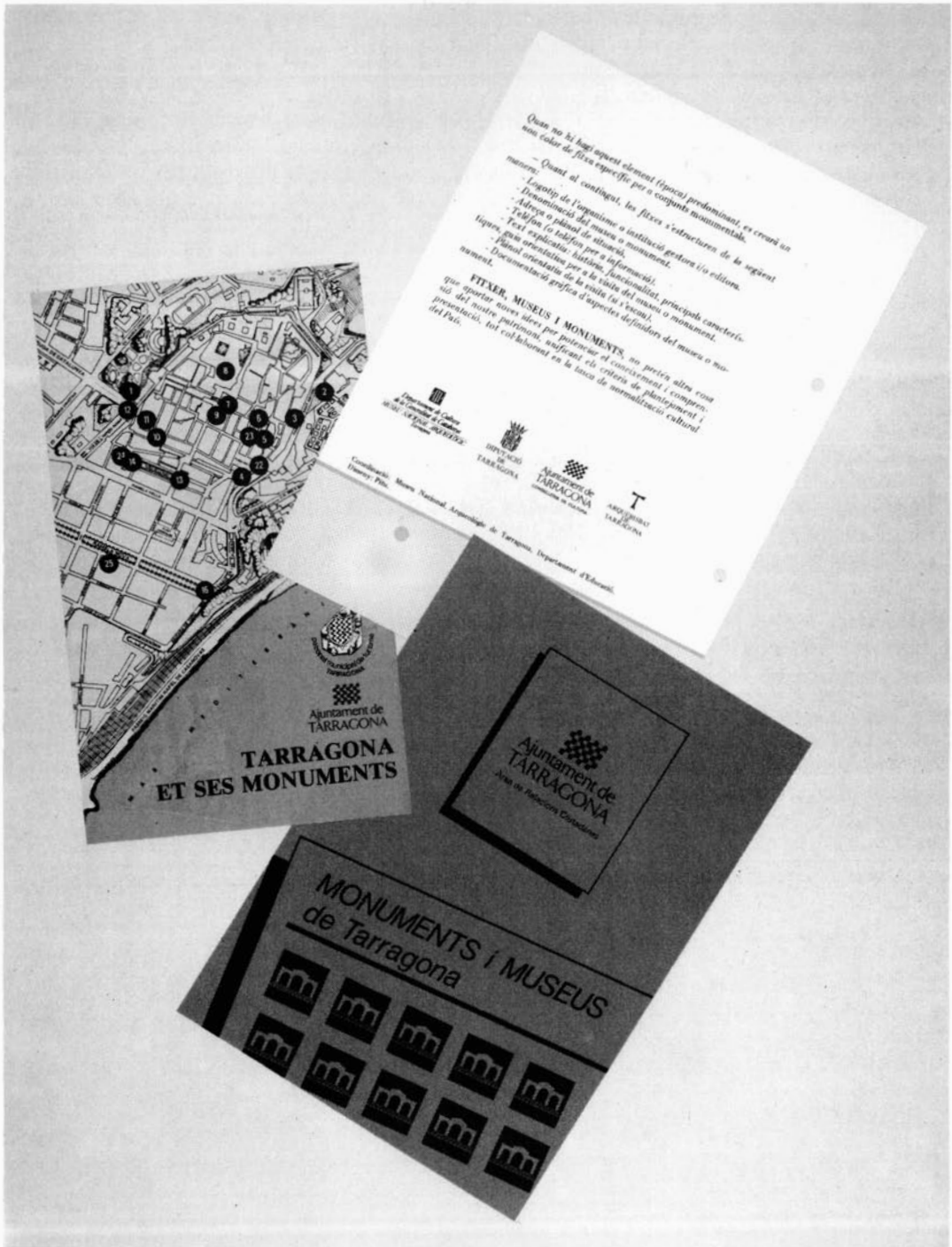
La seva adscripció als que anomenem centres de segon nivell ve donada per les especials característiques funcionals de l'edifici en els seus orígens (part integrant del gran complex del Fòrum de la Província d'Hispania Citerior) i per la incorporació d'un espai tan suggerent com és el de les voltes del Circ Romà: la pertinença d'ambdós conjunts (Fòrum de la Província i Circ) a un magne programa urbanístic que englobava en època romana tota l'àrea que més tard —de resultes del procés evolutiu de la ciutat— es va anar definint com a Casc Antic o Part Alta, comportava enfocar el guió —insisteixo, en aquesta primera part del projecte— com un complement —un segon nivell de lectura— d'allò que ja es contenia al Museu Nacional Arqueològic —primer nivell—.

Les escales que des de la planta baixa del Pretori —romana— condueixen al primer pis, porten el visitant a una altra època: deixa definitivament el món clàssic per introduir-se en un període intermedi de la nostra història, les èpoques que

(*) El Museu d'Història de Tarragona es va constituir com a resultat d'un conveni subscrit per l'Ajuntament de Tarragona i el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. En una primera fase el conveni es desenvolupa amb l'adequació museogràfica del Pretori Romà i Voltes del Circ Romà amb un guió que abasta els següents punts:

- 1.— Tàrraco. La Part Alta: Aspectes generals.
- 2.— Tàrraco. La Part Alta: El recinte de culte.
- 3.— Tàrraco. La Part Alta: El Fòrum Provincial.
- 4.— Tàrraco. La Part Alta: El Circ.
- 5.— De l'Antiguitat a l'Edat Mitjana: Tarragona hispano-visigoda.
- 6.— De l'Antiguitat a l'Edat Mitjana: Tarragona sota la dominació islàmica.
- 7.— Tarragona a l'Edat Mitjana: Marc històric.
- 8.— Tarragona a l'Edat Mitjana: Segles XI - XII.
- 9.— Tarragona a l'Edat Mitjana: Segle XIII.
- 10.— Tarragona a l'Edat Mitjana: Segle XIV.
- 11.— Tarragona a l'Edat Mitjana: Segle XV.

En aquesta primera fase no s'ha plantejat com un museu en la pura ortodòxia del terme (són molt pocs els objectes i peces que hi són exposats) sinó que pretén esdevenir museu en si mateix, explicant la història del conjunt monumental format per Pretori Romà i Voltes del Circ. Vol, també incentivar l'interès pel coneixement dels testimonis relatius al període històric incorporat en aquesta primera fase existents més enllà dels murs del Museu —escampats per tot el Casc Antic de Tarragona—. Vol, en definitiva, brindar les claus per a la comprensió de la dinàmica evolutiva de la ciutat abans de la seva entrada en l'època moderna, època que —juntament amb la contemporània— serà convenientment desenvolupada en una segona fase d'aplicació del conveni, en un marc arquitectònic distint al del Pretori, en concordança amb el seu contingut.



Un esforç editorial mancat de coordinació

300

marquen el pas entre la romanitat i l'Edat Mitjana: la Tarragona hispano-visigoda i la dominació islàmica; el Museu, en recuperar la dinàmica de la periodicitat, pren, des d'aquest moment, la característica dels centres de primer nivell. Al capdamunt de l'escala, al final del recorregut per l'edifici, ens plantem —quasi— al capdavant del recorregut històric per Tarragona en el període abastat en aquesta primera fase del Museu: a la Sala Gòtica, fruit d'una reforma datable en el segle XIV, es desenvolupa la Tarragona medieval, una Tarragona que, talment com la dels visigots i la dels musulmans, talment com la del Circ i la del Fòrum de la Província, no depassa els límits de la Part Alta, una Part Alta que —de constituir un sector de la ciutat romana, de Tàrraco— va esdevenir Tarragona. Un guió on pren protagonisme la fotografia, la referència gràfica a testimonis de l'època conservats més enllà dels murs del Museu, uns testimonis que cal anar retrobant pels carrers i edificis de la Part Alta. Un més enllà que ja comença a fer-se realitat en aquesta Sala Gòtica, la qual comença a obrir-se cap a l'exterior a través dels amplis finestrals gòtics: cap al mar que va generar Tàrraco, cap a les graderies de la capçalera del Circ (ara contemplat des de la distància, des del món medieval), cap als carrers estrets, íntims, de la Tarragona gòtica.

Sortint, s'accedeix, a través d'una suggerent escala de cargol, a la part més alta del Pretori, a una terrassa que permet al visitant confrontar-se directament —a vol d'ocell— amb la Tarragona de la Part Alta que acaba de recórrer, pas a pas, a l'interior del Museu. Una terrassa que ens ajuda a comprendre la Tarragona de la Part Alta —romana, medieval moderna i d'avui— i la Tarragona que ha anat creixent, estenent-se, recuperant i, fins i tot, depassant els límits de la primitiva Tàrraco. Ancorada sempre al mar i arrelada al Camp de Tarragona.

El que proposem és, en definitiva, la planificació coherent —i en conseqüència *coordinada*— de tots els centres museístics de Tarragona i la incorporació dels monuments i del territori —sovint conceptes inseparables com a elements museables, en benefici del ple desenvolupament dels museus però, també, dels monuments. Només així serà possible dignificar una oferta que, de moment, no respon a la potencialitat cultural i, fins i tot, estètica continguda en el patrimoni de la ciutat.